

STUDENTŲ VERTYBINIŲ ORIENTACIJŲ YPATUMAI

Rosita Lekavičienė

Kauno technologijos universitetas, Kaunas, Lietuva

Rosita Lekavičienė. Docentė socialinių mokslų (psichologijos) daktarė. Kauno technologijos universiteto Psichologijos katedros vedėja. Mokslinių tyrimų kryptis — socialinė asmenybės psichologija, organizacijų psichologija.

SANTRAUKA

Šiuolaikinėje diskusijoje apie vertybinių orientacijų prigimtį ir pobūdį išsiskiria dvi kryptys: 1) vertybė traktuojama kaip nuoroda į tikslą ir ji iškyla prieš žmogų kaip tai, kas turi būti; 2) vertybė suprantama kaip realiai funkcionuojanti, t. y. kaip socialinio elgesio reguliatorius. Straipsnyje pristatomas empirinis tyrimas, kurio tikslas — nustatyti, ar vertybių eiliškumo viršūnėje esančios individo vertybės yra aktyviai funkcionuojančios, ar, priešingai, yra siekiamybė, idealas, „kažko trūkumas“. Tiriamieji — 630 Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų. Tyrimui naudota R. Ullrich ir R. de Mynck (1998 d) metodika „Mano dabartinių vertybinių orientacijų anketa“. Nustatyta, kad studentų vertybiniai prioritetai yra „savęs realizacija ir nepriklausomybė“ ($M = 2,16$; $\sigma = 0,56$), „pripažinimas ir pagyrimas“ ($M = 2,09$; $\sigma = 0,57$), „palankumas ir pagalba“ ($M = 2,08$; $\sigma = 0,56$). Pastaroji vertybė dažniausiai ir realizuojama gyvenime ($M = 1,89$; $\sigma = 0,46$). Studentams mažiausiai vertinga „ramaus gyvenimo ir atsipalaidavimo“ vertybė ($M = 1,42$; $\sigma = 0,91$) bei „galėjimas valdyti ir turėti įtakos kitiems“ ($M = 1,43$; $\sigma = 0,83$). Nustatyta statistiškai reikšminga teigiama koreliacija ($p = 0,000$) tarp visų vertybių reikšmingumo tiriamajam ir tarp tų vertybų atitinkančio elgesio poreiškio dažnumo. Glaudžiausias ryšys tarp vertybės reikšmingumo ir tų vertybų atitinkančio elgesio poreiškio dažnumo užfiksuotas pagal „Kontaktų ir bendravimo“, „Valdžios ir įtakos“, „Ramybės ir atsipalaidavimo“ skales (visi $r_s = 0,42$; $p = 0,000$). Taigi galima teigti, kad vertybės atlieka socialinio elgesio reguliatoriaus vaidmenį ir rodo ketinimą veikti kurioje nors asmenybės socialinio aktyvumo srityje.

Raktažodžiai: vertybinės orientacijos, vertybiniai prioritetai, elgesys.

IVADAS

Vertybių problematika yra labai plati, nes bet kuri žmogaus gyvenimo sfera (nuo pačių asmeniškiausių ir intymiausių iki bendriausių, globalių, socialinių) gali būti tiriama per vertybių prizmę (Kublickienė ir Rapoportas, 1999). Tyrimus šioje srityje ap-sunkindavo (ir apsunkina) vertybės (vertybinės orientacijos) apibrėžimo problema ir apskritai abejonės dėl konstrukto empirinio gyvybingumo (Rauchfleisch, 1994; Rost, 1995). Psichologijos žodynuose vertybinė orientacija aiškinama

kaip individo dorovinių, socialinių, politinių, estetinių nuostatų sistema, programuojanti visą žmogaus veiklą, nulemianti svarbiausią elgesio kryptį (*Psichologijos žodynas*, 1993; *Крамкуй психологический словарь*, 1985). Šiuolaikinėje diskusijoje apie vertybinių orientacijų prigimtį ir pobūdį išsiskiria dvi kryptys:

1. Vertybė traktuojama kaip nuoroda į tikslą ir ji iškyla prieš žmogų kaip tai, kas *turi būti*, o ne tai, *kas yra*. Vaizdumo dėlei tai gali būti palyginama su paprasčiausiais fiziologiniais

poreikiais — kuo alkanesni esame, tuo maistas skanesnis, kuo labiau sušalę — tuo labiau džiugina kambario šiluma ir pan. Taigi vertybė individui tuo svarbesnė, kuo „alkanesnis“ tos vertybės atžvilgiu yra individas.

2. Vertybė suprantama kaip *realiai funkcionuojanti*, t. y. kaip socialinio elgesio reguliatorius, kuris rodo ketinimą veikti kurioje nors asmenybės socialinio aktyvumo srityje. Taigi jei individui kažkas yra vertinga, tai tas „kažkas“ nuolat ir realizuojama.

Šiame straipsnyje pristatomas empirinis tyrimas, kurio objektas — studentų vertybinės orientacijos. Tyrimo tikslas — nustatyti, *ar vertybių eiliškumo viršūnėje esančios individo vertybės yra aktyviai funkcionuojančios*, t. y. ar jos yra aktyviai veikiančios, „gyvos“, besireiškiančios kasdienėje veikloje, ar, priešingai, yra siekiamybė, idealas, „kažko trūkumas“. Buvo tiriami įvairių Lietuvos universitetų studentai.

Uždaviniai:

1. Nustatyti studentų vertybinius prioritetus.

2. Įvertinti ryšį tarp vertybės reikšmingumo tiriamajam ir tarp tą vertybę atitinkančio elgesio poreiškio dažnumo.

Kadangi tyrimo metu buvo naudota vokiečių psichologų R. Ullrich ir R. de Muynck (1998 d) metodika, hipotezę formulavome pagal minėtų autorių pristatomus teorinius ir empirinius tyrinėjimus.

Hipotezė: vertybė pagal svarbos eiliškumą užima tuo aukštesnę vietą, kuo labiau individui jos „trūksta“. Kitaip tariant, žemesnius įvertinimus *dažnumo skalėje* turėtų gauti tos vertybės, kurios studentams yra reikšmingesnės, t. y. kurios gauna aukštesnius įvertinimus *vertinimo skalėje*.

TYRIMO METODIKA

Tiriamieji — Lietuvos aukštųjų mokyklų (KTU, LŽŪU, KMU, LVA) II—IV kursų studentai. Iširta 630 studentų — 423 moterys ir 197 vyrai. Tiriamųjų amžius — nuo 18 iki 29 metų. Didžiąją imties dalį (97%) sudarė tiriamieji iki 23 metų amžiaus.

Tyrimo metodika. Vertybinių orientacijų tyrimui naudota R. Ullrich ir R. de Muynck (1998 d) „Mano dabartinių vertybinių orientacijų anketa“. Ji sudaryta iš septynių skalių VPR „Pripažinimas ir pagyrimas“, VKO „Kontaktai ir bendravimas“, VPA „Palankumas ir pagalba“, VDU „Didelės pajamos ir nuosavybė“, VSA „Savęs

realizacija ir nepriklausomybė“, VVA „Valdžia ir įtaka“, VRA „Ramybė ir atsipalaidavimas“, kurios savo ruožtu dar yra skaidomos į 6—10 smulkesnių punktų. Pavyzdžiui, skalė VVA „Valdžia ir įtaka“ susideda iš tokių punktų: *būti teisiam; nurodinėti; įgyvendinti savo valią; būti pranašesniau už kitus* ir pan. Kiekvieną punktą studentas turi įvertinti nuo –3 iki 3 balų pagal tai, kas jam gyvenime yra apskritai vertinga, nesiejant minimų vertybių su konkrečiomis situacijomis. Paskui nuo 0 iki 3 vertinamas kiekvienas punktas pagal tai, kaip dažnai per pastarąjį laikotarpį studentas taip elgėsi, tai patyrė ar taip darė. Šios skalės atitinkamai įvardytos DPR, DKO, DPA, DDU, DSA, DVA, DRA.

Duomenų statistinė analizė atlikta panaudojus statistinės analizės sistemą *SPSS for Windows* (Калинин, 2002).

REZULTATAI

Panaudojus Kolmogorovo—Smirnovo kriterijų, pirmiausia patikrintos *suderinamumo hipotezės*: įverčių skirstiniai pagal visus skalių punktus VPR (1, 2, 3, ..., 10), VKO (1, 2, 3, ..., 10), VPA (1, 2, 3, ..., 10), VDU (1, 2, 3, ..., 9), VSA (1, 2, 3, ..., 10), VVA (1, 2, 3, ..., 6), VRA (1, 2, 3, ..., 6), taip pat VID_VPR, VID_VKO, VID_VPA, VID_VDU, VID_VSA, VID_VVA, VID_VRA (čia santrumpa VID_ rodo, kad imamas atitinkamos skalės vidurkis) yra normalūs. Visos tikrintos hipotezės atmestos (visi $p < 0,05$), t. y. visų įverčių skalėse minėti skirstiniai nėra normalūs, todėl atliekant tolimesnius skaičiavimus buvo naudoti neparametriniai metodai. Patikrinus *nepriklausomumo hipotezes*, visos nulinės hipotezės buvo atmestos, t. y. statistškai įrodyta, kad VPR (1, 2, 3, ..., 10), VKO (1, 2, 3, ..., 10), VPA (1, 2, 3, ..., 10), VDU (1, 2, 3, 4, 7, 9), VSA (1, 2, 3, ..., 10), VVA (1, 2, 3, ..., 6), VRA (1, 2, 3, ..., 6) ir atitinkami DPR (1, 2, 3, ..., 10), DKO (1, 2, 3, ..., 10), DPA (1, 2, 3, ..., 10), DDU (1, 2, 3, 4, 7, 9), DSA (1, 2, 3, ..., 10), DVA (1, 2, 3, ..., 6), DRA (1, 2, 3, ..., 6) rodikliai yra priklausomi. Ta pati operacija atlikta ir su skalių vidurkių rodikliais (VID_): visos nulinės hipotezės buvo atmestos. Kitaip tariant, buvo įrodyta VID_VPR, VID_VKO, VID_VPA, VID_VDU, VID_VSA, VID_VVA, VID_VRA ir atitinkamų VID_DPR, VID_DKO, VID_DPA, VID_DDU, VID_DSA, VID_DVA, VID_DRA rodiklių priklausomybė. Toliau analizuojant sąryšius buvo pasirinktas

Rodikliai	N	Vidurkis (VPR)	Standartinis nuokrypis (VPR)	Vidurkis (DPR)	Standartinis nuokrypis (DPR)
VPR skalės punktai					
VPR 1 stropumas	623	1,71	1,22	1,74	0,71
VPR 2 sumanumas	623	2,43	0,74	1,87	0,63
VPR 3 atkaklios pastangos	623	2,30	1,00	1,92	0,81
VPR 4 uolumas	622	1,53	1,10	1,44	1,13
VPR 5 ištvėrimingas darbas	621	1,89	1,27	1,77	0,88
VPR 6 dideli pasiekimai	622	2,09	1,04	1,32	0,76
VPR 7 sėkmė	623	2,43	0,91	1,75	0,74
VPR 8 garbė	622	1,70	1,23	1,37	0,83
VPR 9 ištvėrimė	622	2,40	0,88	1,94	0,80
VPR 10 gebėjimas įgyvendinti	622	2,45	0,82	1,83	0,75

1 lentelė. Skalės „Pripažinimas ir pagyrimas“ (VPR ir DPR) aprašomoji statistika

Rodikliai	N	Vidurkis (VKO)	Standartinis nuokrypis (VKO)	Vidurkis (DKO)	Standartinis nuokrypis (DKO)
VKO skalės punktai					
VKO 1 sutikti pažįstamus	622	1,99	0,92	2,33	0,71
VKO 2 lankyti renginius	622	1,55	1,21	1,45	0,83
VKO 3 pažinti naujus žmones	621	2,01	1,06	1,56	0,84
VKO 4 išeiti į viešumą	622	1,61	1,40	1,60	0,94
VKO 5 gebėti pakviesti	623	1,72	1,05	1,55	0,83
VKO 6 ką nors veikti	621	2,38	0,88	2,45	0,68
VKO 7 kaupiti naujus įspūdžius	620	2,17	0,96	1,96	0,84
VKO 8 išlaikyti iniciatyvą	623	1,76	1,18	1,61	0,77
VKO 9 mėgti šurmulį ir įvairovę	623	1,27	1,54	1,71	0,94
VKO 10 patirti nuotykius	621	2,01	1,16	1,75	0,94

2 lentelė. Skalės „Kontaktai ir bendravimas“ (VKO ir DKO) aprašomoji statistika

Rodikliai	N	Vidurkis (VPA)	Standartinis nuokrypis (VPA)	Vidurkis (DPA)	Standartinis nuokrypis (DPA)
VPA skalės punktai					
VPA 1 paguoda	623	1,59	1,40	1,51	0,81
VPA 2 visokeriopus aprūpinimas	623	1,64	1,29	1,47	0,86
VPA 3 globa	621	1,19	1,41	1,37	0,90
VPA 4 saugumo jausmas	622	2,43	0,84	1,86	0,85
VPA 5 dėmesys	623	2,20	0,89	2,04	0,73
VPA 6 pasikalbėjimas	623	2,26	1,03	2,30	0,74
VPA 7 kai klausia mano nuomonės	622	1,95	0,92	1,97	0,70
VPA 8 kai aš patiriu švelnumą	623	2,32	0,95	1,96	0,83
VPA 9 supratingumas	622	2,53	0,69	2,01	0,72
VPA 10 draugiškumas	623	2,69	0,61	2,40	0,65

3 lentelė. Skalės „Palankumas ir pagalba“ (VPA ir DPA) aprašomoji statistika

ranginės koreliacijos Kendalio τ -b koeficientas, nes jis, mūsų požiūriu, šiuo atveju yra tinkamesnis nei Spirmeno koeficientas (Čekanavičius, Murauskas, 2001 a, b).

Trumpai aptarsime gautus rezultatus pagal atskiras skales.

Skalė „Pripažinimas ir pagyrimas“. Kaip labai reikšmingas vertybes studentai nurodė asmeninių pastangų reikalaujančius dalykus — gebėjimą įgyvendinti, sumanumą, ištvėrimę, taip pat ir nuo individo nepriklausantį dalyką — sėkmę.

Santykiškai mažiau vertingais laikomi uolumas, stropumas ir garbė. Savo elgesiu studentai dažniausiai demonstruoja ištvėrimę, atkaklias pastangas ir savikritiškiausiai įvertina savo didelių pasiekimų gebėjimus (žr. 1 lent.).

Apskaičiavus Kendalio koreliacijos koeficientus tarp vertybės reikšmingumo ir tarp tą vertybę atitinkančio elgesio poreiškio dažnumo gauta, kad visi koeficientai buvo statistiškai reikšmingi ir įgijo reikšmes nuo žemiausios tarp punkto VPR 7 *sėkmė* ir DPR 7 ($\tau_b = 0,14$; $p = 0,000$) — iki

4 lentelė. Skalės „Didelės pajamos ir nuosavybė“ (VDU ir DDU) aprašomoji statistika

Rodikliai	N	Vidurkis (VDU)	Standartinis nuokrypis (VDU)	Vidurkis (DDU)	Standartinis nuokrypis (DDU)
VDU skalės punktai					
VDU 1 užsiimti išskirtiniu hobiu	623	1,32	1,42	0,92	0,90
VDU 2 mėgautis visišku technikos komfortu	623	1,38	1,40	1,09	0,84
VDU 3 dažnai leisti sau nusipirkti naujų drabužių	622	1,39	1,36	1,10	0,77
VDU 4 keliaujant gyventi prabangiuose viešbučiuose	623	0,82	1,65	0,31	0,58
VDU 5 įgyti pastovų turta	623	2,16	1,05	0,62	0,78
VDU 6 galėti pasistatyti namą	623	1,93	1,21	0,21	0,55
VDU 7 važinėti ištaigingu automobiliu	623	1,34	1,40	0,45	0,74
VDU 8 stilingai įsirengti būstą	623	1,86	1,16	0,54	0,78
VDU 9 plėtoti verslą	619	2,10	1,19	0,38	0,71

5 lentelė. Skalės „Savęs realizacija ir nepriklausomybė“ (VSA ir DSA) aprašomoji statistika

Rodikliai	N	Vidurkis (VSA)	Standartinis nuokrypis (VSA)	Vidurkis (DSA)	Standartinis nuokrypis (DSA)
VSA skalės punktai					
VSA 1 realizuoti save	622	2,35	0,91	1,56	0,76
VSA 2 likti sau ištikimam	623	2,43	0,79	2,12	0,76
VSA 3 išsaugoti savigarbą	623	2,65	0,64	2,32	0,67
VSA 4 suteikti savo gyvenimui prasmę	622	2,67	0,73	1,82	0,83
VSA 5 priimti nepriklausomus sprendimus	623	2,16	0,93	1,71	0,75
VSA 6 neturėti sau ko prikaišioti	623	1,47	1,51	1,25	0,81
VSA 7 nenukrypti nuo savo įsitikinimų	621	1,78	1,16	1,72	0,76
VSA 8 vykdyti savo pareigas	622	2,21	0,94	2,05	0,71
VSA 9 padėti laimėti teisybei	623	2,06	1,02	1,55	0,83
VSA 10 gyventi vardan ko nors išliekančio	621	1,79	1,29	1,42	0,97

aukščiausios tarp punkto VPR 8 *garbė* ir DPR 8 ($\tau_b = 0,45$; $p = 0,000$).

Skalė „Kontaktai ir bendravimas“. Labiausiai vertinami šios skalės punktai yra nuolatinė veikla ir naujų išpūdžių potyris. Nuolatinis veikimas, kaip ir pažįstamų sutikimas, studentų yra įvertinti kaip dažniausiai patiriamos vertybės (žr. 2 lent.).

Šioje skalėje koreliacijos koeficientai yra didesni nei ankstesnėje: mažiausias ryšys pastebimas tarp VKO 1 *susitikti pažįstamus* ir tarp atitinkamų dažnumo įverčių DKO 1 ($\tau_b = 0,33$; $p = 0,000$), o didžiausia koreliacija užfiksuota tarp VKO 9 *mėgti šurmulį ir įvairovę* ir atitinkamų įverčių DKO 9 (čia — $\tau_b = 0,55$; $p = 0,000$).

Skalė „Palankumas ir pagalba“. Studentų labiausiai vertinamas yra draugiškumas ir supratingumas. Beje, draugiškumas yra laikomas gana dažnai patiriama vertybe — pagal šį punktą dažnio įverčiai yra aukščiausi. Rečiausiai studentai patiria (arba demonstruoja kitų atžvilgiu) globą (žr. 3 lent.).

Šios skalės visi koreliacijos koeficientai tarp vertybės svarbumo ir jos poreiškio elgesyje yra reikšmingi ir svyruoja nedaug — nuo $\tau_b = 0,21$

($p = 0,000$) tarp punkto VPA 4 *saugumo jausmas* ir DPA 4 iki $\tau_b = 0,35$ ($p = 0,000$) tarp punkto VPA 1 *paguoda* ir DPA 1.

Skalė „Didelės pajamos ir nuosavybė“. Ši skalė išsiskiria ypač žemais dažnių vertinimais, t. y. studentai turi palyginti nedaug galimybių dažnai patirti šias vertybes — galėti pasistatyti namą, keliaujant gyventi prabangiuose viešbučiuose, plėtoti verslą. Tačiau būtent verslo plėtrą ir pastovaus turto įgijimą jie laiko vertingiausiais dalykais, kai tuo tarpu gyvenimas prabangiuose viešbučiuose visiškai nesureikšminamas (žr. 4 lent.).

Skalė išsiskiria iš kitų ir tuo, kad tik joje aptikti trys punktai, kuriuose vertybės vertingumo lygis ir „gavimo“ dažnis nėra susiję. Kitaip tariant, nėra ryšio tarp VDU 5 *įgyti pastovų turta*, VDU 6 *galėti pasistatyti namą* ir VDU 8 *stilingai įsirengti būstą* bei atitinkamų dažnio įverčių. Glaudžiausias ryšys fiksuojamas tarp VDU 1 *užsiimti išskirtiniu hobiu* ir DDU 1 ($\tau_b = 0,40$; $p = 0,000$), o silpniausias tarp VDU 7 *važinėti ištaigingu automobiliu* ir DDU 7 ($\tau_b = 0,14$; $p = 0,000$).

Skalė „Savęs realizacija ir nepriklausomybė“. Ypač aukštus įverčius šioje skalėje gauna noras

Rodikliai	N	Vidurkis (VVA)	Standartinis nuokrypis (VVA)	Vidurkis (DVA)	Standartinis nuokrypis (DVA)
VVA skalės punktai					
VVA 1 būti teisiam	622	2,13	0,92	1,97	0,63
VVA 2 nurodinėti	620	0,28	1,61	1,20	0,82
VVA 3 įgyvendinti savo valią	622	1,57	1,22	1,54	0,76
VVA 4 autoriteto svarba	622	1,76	1,21	1,38	0,78
VVA 5 būti pranašesniai už kitus	622	1,26	1,37	1,37	0,70
VVA 6 kelti susižavėjimą	621	1,58	1,14	1,68	0,76

6 lentelė. Skalės „Valdžia ir įtaka“ (VVA ir DVA) aprašomoji statistika

Rodikliai	N	Vidurkis (VRA)	Standartinis nuokrypis (VRA)	Vidurkis (DRA)	Standartinis nuokrypis (DRA)
VRA skalės punktai					
VRA 1 būti visai vienam	622	0,33	2,00	1,25	0,90
VRA 2 paprasčiausiai patylėti	620	1,00	1,60	1,52	0,81
VRA 3 apmąstyti	622	2,14	0,96	2,14	0,72
VRA 4 mėgautis gamtos tyla	622	1,87	1,24	1,43	0,99
VRA 5 svajonės ir fantazijos	622	1,93	1,13	2,15	0,86
VRA 6 atitrūkti nuo visko	622	1,23	1,60	1,12	0,91

7 lentelė. Skalės „Ramybė ir atsipalaidavimas“ (VRA ir DRA) aprašomoji statistika

suteikti savo gyvenimui prasmę ir išsaugoti savigarbą. Pastaroji vertybė ir dažnių skalėje gauna didžiausius įverčius, t. y. studentai tai neretai demonstruoja realiame gyvenime, kaip kad ir būvimą ištikimam sau bei savo pareigų vykdymą. Rami sąžinė — neturėjimas sau ko prikaišioti — gauna žemiausius įverčius ir pagal svarbumą, ir pagal poreiškio dažnumą (žr. 5 lent.).

Skalėje gana dideli koreliacijos koeficientai pastebimi pagal punktus VSA 10 *gyventi vardan ko nors išliekančio* ($\tau_b = 0,45$; $p = 0,000$), VSA 9 *padėti laimėti teisybei* ($\tau_b = 0,42$; $p = 0,000$) ir VSA 3 *išsaugoti savigarbą* ($\tau_b = 0,40$; $p = 0,000$), o žemiausias — pagal punktą VSA 6 *neturėti sau ko prikaišioti* ($\tau_b = 0,18$; $p = 0,000$).

Skalė „Valdžia ir įtaka“. Studentams pagal šią skalę yra vertingiausia būti teisiams (dažnių skalėje taip pat aukščiausi įverčiai), tačiau tai nesusiję su galėjimu nurodinėti — pastarasis punktas gauna žemiausius įverčius tiek pagal vertingumą, tiek pagal tokio elgesio poreiškio dažnumą (žr. 6 lent.).

Šioje skalėje iš šešių jos punktų net pagal keturis pastebima gana aukšta (didesnė nei 0,4) koreliacija, pavyzdžiui, VVA 5 *būti pranašesniai už kitus* ($\tau_b = 0,46$; $p = 0,000$), VVA 2 *nurodinėti* ($\tau_b = 0,45$; $p = 0,000$) ir pan. Silpniausias ryšys tarp VVA 1 *būti teisiam* ir DVA 1 ($\tau_b = 0,28$; $p = 0,000$).

Skalė „Ramybė ir atsipalaidavimas“. Mažiausiai vertinga studentams atrodo būti visiškai vieniems (tačiau čia ypač didelis standartinis nuokrypis), nors įvertis išlieka teigiamas. Vertin-

giausia studentams — galėjimas apmąstyti. Tai, kaip ir svajojimas bei fantazavimas, dažniausiai pasireiškia kasdieniame gyvenime (žr. 7 lent.).

Beje, šioje skalėje atrasta daugiausia stiprių korelacijų pagal visus punktus. Mažiausias reikšmes įgijo koeficientai pagal punktus VRA 2 *paprastai patylėti* ($\tau_b = 0,43$; $p = 0,000$) ir VRA 3 *apmąstyti* ($\tau_b = 0,43$; $p = 0,000$), o didžiausią — pagal punktą VRA 5 *svajonės ir fantazijos* ($\tau_b = 0,53$; $p = 0,000$).

REZULTATŲ APTARIMAS

Apibendrinus duomenis pagal skales matyti, kad vertingiausios studentams yra *savęs realizacijos ir nepriklausomybės* vertybės ($M = 2,16$; $\sigma = 0,56$), taip pat jiems svarbus yra *pripažinimas ir pagyrimas* ($M = 2,09$; $\sigma = 0,57$), *palankumas ir pagalba* ($M = 2,08$; $\sigma = 0,56$). Pastaroji vertybė dažniausiai ir realizuojama gyvenime ($M = 1,89$; $\sigma = 0,46$). Studentams mažiausiai vertingas ramus gyvenimas ($M = 1,42$; $\sigma = 0,91$) bei galėjimas valdyti ir turėjimas įtakos kitiems ($M = 1,43$; $\sigma = 0,83$) (žr. 8 lent.).

R. Ullrich ir R. de Muynck (1998 a, b, c) teigimu, prioriteto teikimas pripažinimo bei pagyrimo vertybėms gali rodyti, kad individas turi atmetimo baimių, kad norima apsisaugoti prieš egzistencijos baimes. Realiame gyvenime, kaip nurodo autoriai, nesėkmingai susiklosčius asmeniniam gyvenimui, santykiams su artimaisiais, profesinis darbas neretai tampa ta sritimi, kurioje ieškoma pripažinimo ir garbės. Jų nuomone, jei artimumo

8 lentelė. Visų skalių apibendrintų įverčių (VID_V... ir VID_D...) aprašomoji statistika

Rodikliai Skalės	N	Vidurkis (VID_V...)	Standartinis nuokrypis (VID_V...)	Vidurkis (VID_D...)	Standartinis nuokrypis (VID_D...)
VID_VPR	616	2,09	0,57	1,69	0,42
VID_VKO	615	1,85	0,69	1,80	0,51
VID_VPA	618	2,08	0,56	1,89	0,46
VID_VDU	618	1,59	0,89	0,62	0,47
VID_VSA	616	2,16	0,56	1,75	0,45
VID_VVA	618	1,43	0,83	1,53	0,46
VID_VRA	619	1,42	0,91	1,60	0,54

Pastaba. VPR — „Pripažinimas ir pagyrimas“; VKO — „Kontaktai ir bendravimas“; VPA — „Palankumas ir pagalba“; VDU — „Didelės pajamos ir nuosavybė“; VSA — „Savęs realizacija ir nepriklausomybė“; VVA — „Valdžia ir įtaka“; VRA — „Ramybė ir atsipalaidavimas“.

9 lentelė. Visų skalių vidutinių įverčių pagal vertingumą (VID_V...) ir dažnumą (VID_D...) koreliacinė matrica (Kendalio τ_b koeficiento reikšmės)

Skalės	Dažnumo Vertingumo	VID_DPR	VID_DKO	VID_DPA	VID_DDU	VID_DSA	VID_DVA	VID_DRA
VID_VPR		0,23**						
VID_VKO			0,42**					
VID_VPA				0,36**				
VID_VDU					0,15**			
VID_VSA						0,30**		
VID_VVA							0,42**	
VID_VRA								0,42**

Pastaba. ** — $p = 0,000$. VPR — „Pripažinimas ir pagyrimas“; VKO — „Kontaktai ir bendravimas“; VPA — „Palankumas ir pagalba“; VDU — „Didelės pajamos ir nuosavybė“; VSA — „Savęs realizacija ir nepriklausomybė“; VVA — „Valdžia ir įtaka“; VRA — „Ramybė ir atsipalaidavimas“.

ir priėmimo, pripažinimo vertybės yra eiliškumo pagal svarbą viršuje, t. y. pirminės, tai individas dažniausiai būna išmokęs tam tikrų strategijų, kurios garantuoja tų vertybių realizaciją. Anot autorių, šiuo atveju neretai pastebimas tokių nuostatų prisilaikymas: „Kad būčiau mėgstamas, visada privalau tenkinti visus lūkesčius, kad būčiau pripažintas — turiu panaudoti kitus“ ir pan. Šios nuostatos kartu rodo individo baimę būti nepakankamai šauniu ir todėl — atmetu, nepripažintu. Kai gynybinė strategija „kaip išvengti atmetimo“ ima viršų prieš pozityvią strategiją „kaip pasiekti pripažinimą“, krinta asmenybės savivertė ir teigiamos pasekmės nebeveda prie savęs įtvirtinimo ir savivertės pakėlimo. Autoriai pastebi, kad pripažinimo, artumo siekimas, kai naudojama tiek pozityvi, tiek gynybinė strategija, dažnai turi tas pačias šaknis — kitų akceptacijos trūkumą. Kartais reikia keisti ne tik gynybinę individo strategiją, bet ir pozityviąją (pvz., kai yra akivaizdus atmetimas, individas nepajunta jokio diskomforto, nes atmetantysis jam buvo visai nesvarbus).

Įdomu pažymėti, kad pastebimas tam tikras skirtumas tarp mūsų gautų duomenų ir tų, kuriuos ketvirtame dešimtmetyje tirdamas suaugusius žmones gavo H. A. Murray (Jarwinen, Nicholls, 1996): *atsiskleidimo* vertybė (mūsų tyrime tai atitiktų aukščiausiai vertintą *savęs realizacijos ir nepriklausomybės* vertybę) buvo ketvirta

pagal svarbą, o svarbiausiomis įvardytos *buvimo priimtam ir dominavimo* vertybės. Vertybinių orientacijų transformaciją kintant kartoms bei visuomenės permainų laikotarpiu patvirtino ir V. Liubinienė ir M. L. Sanden (1997) atlikti tyrimai. C. A. Hill (1987) analizavo studentų socialines vertybes ir kaip svarbiausias nurodė *emocinę paramą, pozityvų stimuliavimą, kitų dėmesingumą*. Minėtos vertybės yra artimos mūsų tyrimo *pripažinimo ir pagyrimo, palankumo ir pagalbos* vertybėms.

9 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad nepasitvirtino kelta hipotezė, t. y. buvo gauti priešingi rezultatai: kylant įverčiams pagal vertybės reikšmingumą, kyla ir tą vertybę atitinkančio elgesio dažnumo įverčiai (visos koreliacijos teigiamos ir statistiškai reikšmingos). Glaudžiausi ryšiai tarp vertybinių orientacijų reikšmingumo ir vertybę atitinkančio elgesio poreiškio dažnumo yra užfiksuoti pagal „Kontaktų ir bendravimo“, „Valdžios ir įtakos“, „Ramybės ir atsipalaidavimo“ skales (visi $\tau_b = 0,42$; $p = 0,000$) (žr. 9 lent.).

Galima numanyti, kad pakankamai aukštą koreliaciją pagal „Kontaktų ir bendravimo“ bei „Ramybės ir atsipalaidavimo“ skales lėmė tos aplinkybės, kad šias vertybes atitinkantis elgesys gali būti individo realizuojamas savarankiškai, nepriklausomai nuo aplinkinių — tai, kas vertinga, galima „paimti“ nepatiriant ypatingų trukdžių: pvz., „Kontaktų ir bendravimo“

skalėje — sutikti pažįstamus, lankyti renginius, išeiti į viešumą, ką nors veikti ir pan.; „Ramybės ir atsipalaidavimo“ — apmąstyti, mėgautis gamtos tyła, svajoti, fantazuoti ir pan. Tuo pačiu principu turbūt negalima paaiškinti aukštos koreliacijos pagal „Valdžios ir įtakos“ skalę, kadangi šią vertybę realizuojantis elgesys numato glaudesnę individo sąveiką su aplinkiniais, didesnę tarpusavio priklausomybę. Tikėtina, kad aukšta koreliacija gali būti užfiksuota dėl dviejų priežasčių: pirma, kadangi vidutinis įvertis šioje skalėje mažas, t. y. „Valdžios ir įtakos“ vertybė nėra ypač reikšminga, todėl ir nesiekiami jos realizavimo gyvenime; antra, valdyti ir turėti įtakos kitiems žmonėms geba tik nedaugelis, todėl negalėdami to pasiekti gyvenime individai ima demonstruoti gynybišką elgesį — nuvertina minėtą vertybę. Šitaip išsaugoma ir savo savivertė. Lengviau paaiškinti žemą koreliaciją tarp „Didelių pajamų ir nuosavybės“ vertybės bei jos dažnumo įverčių ($\tau_b = 0,15$; $p = 0,000$). Objektivos aplinkybės (tiriamieji dar yra studentai ir daugeliu atvejų neužsidirba pragyvenimui, taip pat ekonominė Lietuvos situacija) lemia tai, kad tiriamieji nepažeisdami savo savivertės gali „prisipažinti“ retokai realizuojantys savo elgesiu šią vertybę ($M = 0,62$; $\sigma = 0,47$). Antra vertus, šioje skalėje net pagal tris punktus neaptikta koreliacijų tarp vertingumo ir elgesio poreiškio dažnumo (tai buvo aptarta jau anksčiau), t. y. studentų požiūris „Didelių pajamų ir nuosavybės“ vertybę ir galimybes tai realizuoti gyvenime yra ištis nevienalytis. K. M. Sheldon, T. Kasser (1998) ir Sh. Oishi, E. Diener, E. Suh (1999) tyrimai parodė, kad gera individų savijauta yra susijusi

su tuo, kaip sėkmingai yra realizuojamos individo vertybės ir tikslai gyvenime. Kad individo vertybės yra realiai funkcionuojančios, t. y. veikia kaip socialinio elgesio reguliatoriai, įrodė ir I. Altun (2003), atlikęs sprendimų kokybės ir vertybių sąryšių tyrimus, B. Verplanken, R. W. Holland (2002), tyrinėję elgesio ir vertybių ryšius, D. Beu, M. R. Buckley (2004), analizavę analogiškus klausimus organizacijų kontekste ir kt.

IŠVADOS

1. Tirtų studentų vertybiniai prioritetai yra *savęs realizacija ir nepriklausomybė* ($M = 2,16$; $\sigma = 0,56$), *pripažinimas ir pagyrimas* ($M = 2,09$; $\sigma = 0,57$), *palankumas ir pagalba* ($M = 2,08$; $\sigma = 0,56$). Pastaroji vertybė yra ir dažniausiai realizuojama gyvenime ($M = 1,89$; $\sigma = 0,46$). Studentams mažiausiai vertinga *ramaus gyvenimo ir atsipalaidavimo* vertybė ($M = 1,42$; $\sigma = 0,91$) bei *galėjimas valdyti ir turėti įtakos kitiems* ($M = 1,43$; $\sigma = 0,83$).
2. Nustatyta statistiškai reikšminga teigiama koreliacija ($p = 0,000$) tarp visų vertybių reikšmingumo tiriamajam ir tarp tą vertybę atitinkančio elgesio poreiškio dažnumo. Glaudžiausias ryšys tarp vertybės reikšmingumo ir tą vertybę atitinkančio elgesio poreiškio dažnumo užfiksuotas pagal „Kontaktų ir bendravimo“, „Valdžios ir įtakos“, „Ramybės ir atsipalaidavimo“ skales (visi $\tau_b = 0,42$; $p = 0,000$). Taigi galima teigti, kad vertybės atlieka socialinio elgesio reguliatoriaus vaidmenį ir rodo ketinimą veikti kurioje nors asmenybės socialinio aktyvumo srityje.

LITERATŪRA

- Altun, I. (2003). The perceived problem solving ability and values of student nurses and midwives. *Nurse Education Today*, 23 (8), 575—584.
- Beu, D., Buckley, M. R. (2004). Using accountability to create a more ethical climate. *Human Resource Management Review*, 14 (1), 67—83.
- Čekanavičius, V., Murauskas, V. (2001 a). *Statistika ir jos taikymai*. T. I. Vilnius: TEV.
- Čekanavičius, V., Murauskas, V. (2001 b). *Statistika ir jos taikymai*. T. II. Vilnius: TEV.
- Hill, C. A. (1987). Affiliation motivation: People who need people ... but in different ways. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 1008—1018.
- Jarwinen, D. W., Nichols, J. G. (1996). Adolescent's social goals, beliefs about the causes of social success and satisfactions in peer relations. *Developmental Psychology*, 32 (3), 435—441.
- Kublickienė, L., Rapoportas, S. (1999). Vertybiniai konfliktai: socialinis psichologinis aspektas. A. Mitrikas (red.), *Vertybės permainų metais*. Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas.
- Liubiniene, V., Sanden, M. L. (1997). Vertybinių prioritetų kaita Lietuvoje. *Socialiniai mokslai. Sociologija*, 1 (10), 32—36.
- Oishi, Sh., Diener, E., Suh, E. (1999). Value as a moderator in subjective well-being. *Journal of Personality*, 67 (1), 157—184.
- Psichologijos žodynas*. (1993). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Rauchfleisch, U. (1994). *Testpsychologie* (3. Aufl.).

Gottingen: Vandenhoeck und Ruprecht.

Rost, J. (1995). *Lehrbuch Testtheorie und Testkonstruktion*. Bern: Hans Huber.

Sheldon, K. M., Kasser, T. (1998). Pursuing personal goals: Skills enable progress, but not all progress is beneficial. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24 (12), 1319—1331.

Ullrich, R. & De Muynck, R. (1998 a). *ATP 1: Einübung von Selbstvertrauen — Bedingungen und Formen Sozialer Schwierigkeiten*. München: J. Pfeiffer Verlag.

Ullrich, R. & De Muynck, R. (1998 b). *ATP 2: Einübung von Selbstvertrauen — Grundkurs*. München: J. Pfeiffer Verlag.

Ullrich, R. & De Muynck, R. (1998 c). *ATP 3: Einübung*

von Selbstvertrauen und Kommunikative Problemlösung Anwendung in Freundeskreis, Arbeit und Familie. München: J. Pfeiffer Verlag.

Ullrich, R. & De Muynck, R. (1998 d). *ATP: Testmappe*. München: J. Pfeiffer Verlag.

Verplanken, B., Holland, R. W. (2002). Motivated decision making: Effects of activation and self-centrality of values on choices and behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82 (3), 434—447.

Калинин, С. И. (2002). *Компьютерная обработка данных для психологов*. Санкт-Петербург: Речь.

Краткий психологический словарь. (1985). Ред. Л. А. Карпенко и др. Москва: Политиздат.

FEATURES OF STUDENTS' VALUE ORIENTATION

Rosita Lekavičienė

Kaunas University of Technology, Kaunas, Lithuania

ABSTRACT

In a modern discussion about the nature of value orientation and character two trends may be separated: 1) value is treated like a reference to a purpose and it rises against the human like it *has to be*, 2) value is understood like it operates in a particular way, i. e. like a regulator of social behavior. An empirical research is presented in the article. Its purpose was to define if the values of an individual, which are on the top of value hierarchy, function in an active way, or, on the contrary, an ambition, ideal, “lack of something”. The students of Lithuania’s high schools were investigated. A method of the questionnaire “My Contemporary Value Orientation” by R. Ullrich and R. De Muynck (1998 d) was used during the research. It was estimated, that students’ value priority is implementation of oneself and independence ($M = 2.16$; $\sigma = 0.56$), appreciation and commendation ($M = 2.09$; $\sigma = 0.57$), acceptance and contribution ($M = 2.08$; $\sigma = 0.56$). The last-mentioned value is the most often implemented in life ($M = 1.89$; $\sigma = 0.46$). The value of quiet life and relaxation is the least valuable ($M = 1.42$; $\sigma = 0.91$) as well as the ability to influence and rule over others ($M = 1.43$; $\sigma = 0.83$). There were identified statistically significant positive correlations ($p = 0,000$) between the importance of all values to the investigated and the frequency of behavior which conforms that value. The closest connection between value importance and the frequency of behavior manifestation was registered under the scales of contact and communication, authority and influence, tranquility and relaxation (all $\tau_b = 0.42$; $p = 0.000$). It is true to claim that the role of social behavior regulator is performed by values and it shows an intention to some social activity of an individual.

Keywords: value orientation, value priorities, behaviour.

Gauta 2005 m. balandžio 9 d.
Received on April 9, 2005

Priimta 2005 m. birželio 30 d.
Accepted on June 30, 2005

Rosita Lekavičienė
Kauno technologijos universitetas
(Kaunas University of Technology)
Donelaičio g. 20, LT-44239 Kaunas
Lietuva (Lithuania)
Tel +370 37 300128
E-mail Rosita.Lekaviciene@ktu.lt